

UVMs Undervisningsvejledning for faget Musik

Indledning

Man kan beskæftige sig med musik ved

- at lytte til musik
- at udføre musik
- at skabe musik.

Man kan lytte til musik uden at kunne spille eller komponere, men vil man udføre musik, må man også kunne lytte. Og vil man være musikalsk skabende, er det nødvendigt både at kunne lytte og udføre musik. Selv om lytningen således synes at være udgangspunktet, kvalificerer man imidlertid sin lytten gennem den praktiske musikudøvelse og det at skabe musik.

Ved at inddrage både det lyttende, det udøvende og det skabende i undervisningen sættes således en musikalsk udvikling i gang i eleverne – en udvikling, der både vil skærpe deres sansemæssige og udtryksmæssige oplevelse af musik og styrke deres håndværksmæssige og intellektuelle greb om den.

Udgangspunktet for undervisningen er, at alle børn er musikalske, dvs. at de alle lader sig påvirke af musik, og at de alle har et forhold til musik, når de begynder deres skolegang. At alle børn er musikalske betyder imidlertid ikke, at deres musikalitet er lige udviklet. Deres forudsætninger er ofte meget forskellige, hvilket stiller særlige krav til tilrettelæggelsen af undervisningen. Men faget musik rummer bl.a. i sammenspilssituationer gode muligheder for at gå ind på hver enkelt elevs niveau, så stærke sider udnyttes, og svage sider udvikles.

Dertil kommer, at det musikalske fællesskab bidrager til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling ved at stille krav om koncentrationsevne i forhold til egen del af opgaven, om evne til at samarbejde med andre, om ansvarsfølelse over for det fælles produkt og om hensyntagen til de øvrige i fællesskabet.

Musikken indtager en betydelig plads i de fleste menneskers hverdag. Det er i høj grad musikudbuddet i medierne, der lyttes til. Undervisningen bør derfor blandt andet omfatte de musikgenrer, der præger medierne, ikke mindst med henblik på, at eleverne skal kunne forholde sig til dem.

Det er også vigtigt at arbejde med fagets historiske dimension for at forstå, at tidligere tiders musik er det fundament, som den nutidige musik bygger på. Det forhold, at dele af fortidens musik har levet videre eller genopstår og bliver en del af nutidens musik, er også en side af musikkens historiske dimension.

Den danske og dermed den vesterlandske musiktradition må være udgangspunktet for folkeskolens musikundervisning, men med den stigende internationalisering er musiktraditioner fra andre verdensdele bragt ind i vores samfund. Denne musik må også præsenteres i undervisningen.

Ifølge fagets formål skal undervisningen give eleverne forudsætninger for at kunne deltage i og forholde sig til musiklivet. Dette skal forstås i bred forstand som den mangfoldighed af musikudøvelse, hvor stort set alle aldersgrupper er repræsenteret, og som rækker lige fra græsrodsbevægelsernes og subkulturernes musik til den offentligt etablerede musik og fra amatørmusik til musik på et højt professionelt niveau.

Ordet musikliv henviser desuden til, at musikdyrkelse i de fleste tilfælde kræver fællesskab med deraf følgende organisering i form af kor, orkestre, musikforeninger, spillesteder, musikskoler, aftenskoleundervisning, musikbiblioteker m.m.

Musikudøvelse

I musikundervisningen udvikles elevernes evne til at opleve musik overvejende gennem sang, spil og bevægelse.

At fremføre musik vil for langt de fleste være en tilfredsstillende og livsbekræftende oplevelse, når de har tilegnet sig stemmerne i et musikalsk forløb og har opnået en bevidst eller intuitiv forståelse af disse stemmers samvirken i den musikalske helhed. Det er i denne forbindelse underordnet, om musikken er enkel eller kompliceret, lang eller kort, let eller vanskelig at udføre. Glæden ved at musicere er fundamentalt den samme.

Sang

Ved skolestart er næsten alle elever glade for at synge, og det er vigtigt at bevare deres lyst til at bruge stemmen varieret i både sang og tale. Fællessangen bør have en stor plads, men eleverne skal også have mulighed for at synge individuelt. Det at synge er en aktivitet, alle elever kan deltage i, og da de yngste, som endnu ikke kan læse, for det meste hurtigt lærer sangene udenad, kan alle være med uden særlige forkundskaber eller færdigheder. Det er en god ide, at skoledagen er tilrettelagt således, at eleverne får mulighed for at udfolde sig sangligt hver dag.

Eleverne bør fra start opleve, at stemmen kan bære selv. Sang- og bevægelseslege indstudies således fortrinsvis uden akkompagnement, eller der kan anlægges et svagt rytmisk akkompagnement af fx håndtrommer. Ligeledes bør sangaktiviteten især i de yngste klasser i vid udstrækning foregå a cappella. Det er vigtigt, at eleverne synger i det for dem naturlige stemmeleje. Mindre børn har deres styrke i området c1-d2.

Ud over at opleve fællessangen som samlende aktivitet og kulturelt fænomen er det vigtigt, at eleverne opøver fortrolighed med og bevidsthed om egen stemmebrug. Stemmemarbejde bør i højere grad foregå ved hjælp af billedsprog, associationer og fantasi end ved handlingsanvisende direktiver.

Stemme og krop er i sagens natur tæt forbundne. Det er derfor vigtigt, at eleverne bevarer en god kontakt mellem sang og krop. I rytmisk prægede sange skal de have mulighed for at udfolde sig rytmisk/motorisk. Ved stilfærdige og mere indadvendte sange er det vigtigt, at de bibeholder eller udvikler en hensigtsmæssig kropsholdning, således at vejtrækningen får gode betingelser.

Eleverne bør stifte bekendtskab med sang som en varieret udtryksform, hvor der er brug for forskellige stemmekvaliteter. De skal erfare, at forskellige sange fordrer forskellig stemmebrug, dynamik, energi, kropslighed, udtryk mv., ligesom forskellige former for sang har rod i forskellige traditioner.

Ud over at være en selvstændig disciplin udgør sang også en integreret del af mange af musikundervisningens øvrige aktiviteter i en musiktime.

Også rim og remser er en del af musikundervisningens indhold og må i den sammenhæng i højere grad betragtes som sang uden toner frem for rytmiseret tale. Det giver mulighed for at arbejde målrettet med en række musikalske elementer, fx grundrytme, tempo, udtale, dynamik og frasering uden bekymring om toner.

Sangrepertoire

Det kan tilrådes, at man på den enkelte skole i fællesskab opbygger et genremæssigt bredt repertoire af sange til brug ved lejligheder, hvor en større gruppe elever er samlet. Derudover bør den enkelte klasse allerede fra skolestarten opbygge sit eget sangrepertoire, som er musikalsk og tekstmæssigt alsidigt.

Det er væsentligt, at repertoiret – i særdeleshed i de første skoleår – består af sange, som knytter sig til børnenes konkrete liv og stimulerer deres forestillingsverden og fantasi. Derudover bør sangrepertoiret i stigende grad indeholde ældre og nyere sange, som kan siges at tilhøre den kulturelle tradition, fx

- sange, der beskriver mennesket, landet og naturen
- årstids- og højtidsange
- historiske sange
- salmer og bibelhistoriske sange
- folkeviser

- sange på andre sprog.

Sangrepertoiret holdes levende, ved at sangene synges jævnligt. En del af repertoireet kan være sange, som musiklæreren vælger i samarbejde med de øvrige lærere, så der er sammenhæng til de emner og øvrige fag, som klassen arbejder med.

Stemmebevidsthed

I sangarbejde er det vigtigt, at eleverne får mulighed for at bibeholde eller udvikle den alsidige brug af stemmen, de er født med, og at de bliver bevidste om stemmebrugen.

I de yngste klasser kan stemmebevidsthed styrkes gennem lege med stemmen, gennem sang- og bevægelseslege og gennem associationer (at føle sig som en konge, politimand, engel, fin dame mv.). Den kan også styrkes, når sangen/legen lægger op til, at børnene på skift udfolder sig solistisk i kortere eller længere sekvenser.

Med ældre elever kan man fx arbejde med kendte sangeres udtryk, afprøvning af forskellige sang- og klangidealer samt indspilning af deres egen sang.

Arbejdet med mikrofon kan integreres på alle klassestrin – både som forstærkning af sang og som pædagogisk hjælpemiddel i mere eksperimenterende stemmearbejde. Ved sang i mikrofon er det vigtigt at være opmærksom på, hvilken kraft det er nødvendigt at synge med. Der kan også sættes fokus på fx tydelig tekst, klang, dynamik og personligt udtryk. Det eksperimenterende stemmearbejde i mikrofon kan dreje sig om at lave lydeffekter/ lydkulisser til en fortælling eller dramatisering, fx kan man "fælde træer" med stemmen, lave motorlyde, hikke, lave en hønsegård og imitere fuglelyde.

Sang-/stemmeudvikling

Man kan udvikle sin sanglige kompetence hele livet igennem. Forudsætningen for, at børns sangstemme udvikler sig, er først og fremmest, at de oplever gode muligheder for trygt og frit at kunne udfolde sig i sang.

For at styrke intonationen, der som aspekt har en relativ høj status i vores musikkultur, er det vigtigt, at eleverne får mulighed for at udvikle deres sanglige kompetence. I den forbindelse kan man være opmærksom på følgende muligheder:

- eleverne synger uden brug af tekstark. Derved får de mulighed for at rette fokus mod brugen af stemmen
- eleverne synger i et passende stemmeleje
- eleverne får mulighed for lejlighedsvis at høre sig selv (og hinanden) og få personlig feedback eller udfordringer

- eleverne arbejder med fx rim og remser, rap, start/stop, vokalpercussion, stemmelege samt bevægelses- og sanglege. Det vil styrke det rytmiske aspekt
- eleverne arbejder med bevægelseslege eller lydassociationer, der indikerer op/ned (glissader), hvorved bevidstheden om melodisk kontur styrkes
- eleverne arbejder med faldende tertser (kuk-kuk). Det er mere befordrende for udvikling af intonation end lange, holdte toner
- en elev synger for eller er rollemodel for de andre, hvilket stimulerer udvikling af intonation. Det er lettere for et barn at forholde sig til barnestemmer end til voksenstemmer, og det er lettere at forholde sig til kvindestemmer end til mandsstemmer.

Vokal flerstemmighed

I praksis vil ikke alle børn udvikle forudsætninger for at indgå i flerstemmighed på samme tid. Derfor er det vigtigt, at arbejdet med begyndende flerstemmighed sker i vekselvirkning med andre sider af sangarbejdet, og at den metodiske indfaldsvinkel også styrker intonationsudvikling.

Det første møde med tistemighed bør være overstemmer i form af ostinater eller enkle, selvstændige og melodiske forløb. Overstemmen kan nøjes med at omfatte nogle få takter af sangen, fx et omkvæd. En andenstemme kan også hente genkendeligt og overskueligt melodimateriale i sangens melodistemme, således at stumper fra melodien udgør en "eftersnakkende" andenstemme.

Fortroligheden med og sikkerheden i flerstemmig sang kan styrkes ved, at andenstemmen synges af læreren eller elever med forudsætninger for det, mens de øvrige synger melodien.

Talekor giver som rim og remser mulighed for at arbejde med en række musikalske elementer, men derudover kan en række principper for flerstemmighed introduceres på en tydeligere måde, når tonesproget udelades. Det kan fx dreje sig om imitation, kanon og ostinat. En ikke uvæsentlig side ved brugen af talekor er, at en del elever har lettere ved at identificere sig med flerstemmig tale end flerstemmig sang, hvorved talekor i nogen grad kan træde i stedet for flerstemmig sang.

Tidspunktet for udvikling af sans for musikkens harmoniske elementer, fx. flerstemmig sang, er individuel. Som udgangspunkt er den meget lidt udviklet ved skolestart, mere differentieret i 3.-4. klasse og modnes først rigtigt for mange i løbet af 5.-6. klassetrin. Som i det foregående gælder det også her, at arbejdet bør ske så alsidigt som muligt.

Spil på instrumenter

Brugen af instrumenter skal give eleverne konkret indblik i en vigtig side af musikkens verden, som er anderledes end sangen. Samtidig vil instrumenterne i forbindelse med musikudøvelse være en væsentlig hjælp for elevernes musikalske erkendelse, fordi de musikalske elementer her konkretiseres og i nogen grad visualiseres. Centralt i brugen af instrumenter er det musikalske samarbejde, når eleverne spiller sammen hele klassen eller gruppevis.

Selv om det som regel kun er en del af kroppen, der er direkte aktiv, når man spiller på et instrument, vil hele kroppen være indirekte aktiv under spillet. I forbindelse med tilegnelsen af færdigheder på instrumenter er det derfor af stor betydning, at der samtidig arbejdes med elementær rytmisk træning og stimulering af grov- og finmotorikken.

Gennem melodispil på instrumenter får eleverne lejlighed til at arbejde med tonesproget i rendyrket form. Når de spiller melodier og lever med i de indbyggede spændingsforløb, nuanceres desuden deres instrumentale teknik.

I megen musik bæres melodien af sangstemmen, mens det instrumentale i musikken har en mere ledsagende og måske uddybende karakter. Eleverne bør derfor også arbejde med akkompagnerende instrumentalspil, som kræver en speciel opmærksom lytten, så instrumenterne underordner sig sangen.

I sammenspil med mange forskellige instrumenter, hvad enten det er rent instrumentalt eller akkompagnerende, er der rig lejlighed til at arbejde med det klanglige billede både med hensyn til opbygning og balance. Dette kan have karakter af et skabende/medskabende arbejde og i videre konsekvens være en del af et arrangementsarbejde.

Et instrumentarium bestående af rytmeinstrumenter/ percussion, trommesæt, stavspil, blokfløjte, ukulele, guitarer, elbas samt klaver og keyboards vil være hensigtsmæssigt til instrumentalspillet. Disse instrumenter opfylder tilsammen de musikalske krav, der kan stilles til et skoleinstrumentariums klanglige, melodiske og harmoniske muligheder.

Rytmeinstrumenter/percussion

I det første forløb kan rytmeinstrumenter i høj grad bruges som akkompagnement til rim, remser, sange og sanglege, når der arbejdes med elevernes pulsforfølelse og motorik.

På de yngste klassetrin kan akkompagnement til sange udføres på melodiers rytme, som markering af pulsen eller som fast rytmisk figur. Ved at veksle mellem forskellige instrumenter kan der skabes både klanglig, dynamisk og motorisk variation.

Med dette som grundlag udbygges arbejdet på senere klassetrin til at omfatte forskellige rytmiske stilarter. I afrikansk og latinamerikansk musik anvendes rytmeinstrumenterne ikke blot som rytmisk fundament, men som en mere selvstændig del af det musikalske udtryk.

Trommesæt

Trommesættet danner det rytmiske fundament i mange musikformer. En trommeslager skal normalt udføre tre rytmiske figurer samtidigt, hvilket kræver en høj grad af motorisk koordination. Det kan være krævende for eleverne, hvorfor trommesættet evt. kan deles op på flere elever. Man kan opøve den motoriske koordination, der er nødvendig for at spille hele trommerytmen, ved at øve på borde, stole eller knæ.

Stavspil

Mange skolestavspilstyper har samme spilleteknik, mens klangfarve, tonehøjde og fysisk størrelse er forskellige. En melodi eller modstemme kan således varieres klangligt uden at ændre spillemåden.

Som melodiinstrumenter har stavspillene visse begrænsninger med hensyn til mulige tonearter, men de er meget velegnede til udførelse af modstemmer i enkle, overskuelige strukturer som trinvis bevægelse, ostinat og sekvens.

I de yngste klasser kan man til en melodi føje en helt enkel modstemme, der tilgodeser motorisk regelmæssighed. Det gælder i særlig grad melodier med en gentaget, harmonisk formel som grundlag.

I takt med udviklingen af elevernes motorik og musikalske erfaringer og bevidsthed kan stavspillene indgå i et mere kompliceret rytmisk/melodisk sammenspil.

Blokfløjte

Blæseinstrumenter er almindeligvis vanskelige at inddrage i musikundervisningen; men blokfløjten og blikfløjten er overkommelige både økonomisk og spilleteknisk.

Blokfløjten er et velegnet melodiinstrument til børn, både når de skal spille klassevis og i mindre grupper. Den giver en god variation i sammenspillets klangbillede og bør derfor hurtigt inddrages sammen med de øvrige instrumenter.

Blokfløjtespillet kan indføres gennem en rolig, spilleteknisk progression. Ved at starte med meget gehørspil og improvisation stimuleres spilletglæden, og eleverne får overskud til at koncentrere sig om spilletekniske problemer. Det kan desuden være en udmærket idé at koble blokfløjtespil og nodeindlæring sammen.

Ukulele, guitar og elbas

Disse spilleteknisk beslægtede instrumenter er velegnede i akkordspil og i arbejdet med at udvikle elevernes forståelse af harmonisk opbygning.

På ukulele og guitar kan brug af plekter være en hjælp til at overvinde nogle spilletekniske problemer i akkordspillet. Det kan i forbindelse med visse tonearter være praktisk med en capo d'astro, som ellers er et godt pædagogisk hjælpemiddel til forklaring af transponering.

På ukulelen vil eleverne normalt kunne magte at have 3-4 akkorder i beredskab ad gangen. At tonearterne G-dur, D-dur og E-mol ligger bekvemt, gør den velegnet til sammenspil med blokfløjte. Ukulelen har en højtliggende klang, som bør suppleres med guitar, bas eller klaver, der kan lægge den nødvendige bund. Der kan være både klanglige og motoriske grunde til at anvende den lidt større baryton-ukulele.

Guitarerne – og især de elektriske – er populære hos mange elever på mellemtrinnet. Den er imidlertid et vanskeligt instrument at inddrage til akkordspil i folkeskolens obligatoriske musikundervisning. Dog kan den med fordel anvendes til at spille små melodiske forløb.

E1-bassen er især i short-scaleudgave overkommelig for eleverne. Mens ukulele anvendes til akkordspil, fremhæver bassen i første omgang akkordgrundtonen for senere i forløbet at spille vekslebas og evt. mere varierede basgange.

Klaver og keyboards

Det er vanskeligt at forestille sig et musiklokale uden et klaver, idet musiklæreren dårligt kan undvære dette alsidige akkompagnementsinstrument i undervisningen.

Med et antal keyboards i musiklokalet er der et godt grundlag for at inddrage eleverne i spil på tangentinstrumenter. Fra stavspillene er eleverne fortrolige med placeringen af høje og dybe toner, op- og nedadgående spilleretning samt tonerækken.

Keyboards kan med deres mange indbyggede lyde og klange bidrage til et varieret klangbillede i sammenspillet.

Musikalsk skaben

Musikundervisningen må give eleverne mulighed for at arbejde kreativt med det musikalske udtryk. Det er væsentligt, at kreativiteten også kommer til udfoldelse i komposition og improvisation og ikke udelukkende i reproducerende musikudøvelse.

Den eksisterende, nedskrevne musik sætter forholdsvis snævre rammer op for udøveren, mens improvisation og komposition giver mere frie udfoldelsesmuligheder. Den skabende proces foregår altid på baggrund af rammer eller regelsæt. Sådanne begrænsninger kan være mere eller mindre formulerede, og i undervisningen må det i mange situationer være læreren eller klassen i fællesskab, som udstikker rammerne.

Komposition og improvisation giver eleverne en høj grad af musikalsk frihed til at lave musik, der ligner den, andre har lavet, eller som går ud over de vantegrænser og leger med nye muligheder. En motivationskilde for deres musikalske skaben er nysgerrighed og lyst til at eksperimentere – at afprøve musikalske indfald i praksis, bruge det, der lykkes, og kassere det, der mislykkes.

Det at være musikalsk skabende kan i høj grad være med til at give eleverne et musikalsk handleberedskab, som gør, at de siden hen vil være mere tilbøjelige til – helt eller delvis på egen hånd – at bruge musikalske udtryksformer såvel i deres dagligliv som i deres skolearbejde.

Det er i særlig grad gennem det musikalsk skabende arbejde, eleverne kan få erfaringer med og bevidstgøres om det æstetisk-musikalske udtryk.

Improvisation

Eleverne kan være usikre og tøvende over for at lave musikalske improvisationer. Det kan skyldes, at de ikke har tilstrækkelig klar fornemmelse af, hvad det er for en opgave, de skal løse. Derfor må arbejdet med improvisation i høj grad afgrænses med hensyn til valgfrihed og varighed.

Klanglig og dynamisk improvisation

Den mest elementære form for improvisation er klanglig og dynamisk improvisation, hvor man ikke er bundet rytmisk eller tonalt. I sin enkleste form kan solisten her vælge mellem at spille eller være stille. Det kan udvides til at vælge mellem to eller tre instrumenter med forskellig klang og til hurtig eller langsom, kraftig eller svag, ensartet spillemåde eller varieret.

Flere elever kan også improvisere sammen. De kan fx udnytte instrumenternes klangfarve, tonelængde og dynamik til at ”tale sammen” og udtrykke stemninger som fx glæde, sorg eller vrede.

Rytmisk improvisation

Rytmisk improvisation er bundet til tempo og puls, men fri af det tonale. Det enkleste valg er at spille grundpulsen, evt. med indlagte pauser. Videre kan det være et lille rytmisk motiv eller lidt længere rytmiske figurer, som gentages, inden eleven måske tør vove sig ud i en mere fri rytmisk improvisation.

Melodisk improvisation

Arbejdet med melodisk improvisation udfolder sig i det tonale plan og inddrager i et vist omfang det rytmiske plan. Opgaven gøres overskuelig for eleverne ved at indføre begrænsninger på et eller begge planer. Rytmisk kan det være som beskrevet i forbindelse med rytmisk improvisation. Tonalt kan det dreje sig om bestemte start- og sluttoner eller udvalgte improvisationsskalaer.

Komposition

I kompositionsarbejde kan man – som i arbejde med improvisation – skelne mellem en klanglig/dynamisk, en rytmisk og en melodisk tilgang, selv om blandingsformer ofte vil være meget oplagte.

Klanglig/dynamisk komposition

Klanglig/dynamiske kompositioner kan knytte sig til tekst i en eller anden form. For eksempel kan børnerim inspirere både med tekstens indhold og eventuelle gentagelser samt en ofte meget tydelig rytmisk identitet, således at man kan lave en lydillustration, der kan ledsage en fremsigelse af rimet. Andre tekster kalder ikke på en detaljeret lydillustration, men rummer nogle stemningsflader, som kan omsættes klangligt og stå som en lydkulisse bag det talte ord. En komposition i mere traditionel forstand er man tæt på i det øjeblik, man nøjes med at bruge den valgte tekst som inspiration og laver et lydforløb, der kan præsenteres selvstændigt.

Teksten vil i mange tilfælde være tilstrækkelig til at fastholde en komposition i elevernes erindring, men det vil nok i forbindelse med selvstændige lydforløb være nødvendigt med en form for grafisk notation, der kan fortælle, hvem der spiller hvornår og hvor længe, i hvilket tempo og med hvilken styrke.

Rytmisk komposition

Arbejdet med rytmisk komposition kan foregå som et eksperimenterende forløb med rytmeinstrumenter og percussion, hvor kompositionen fastholdes i en form for grafisk notation. På senere klassetrin kan arbejdet udvikles til, at klassen i fællesskab komponerer et stompforløb.

Man kan også arbejde vokalt og tage udgangspunkt i rim og remser og arbejde med det rytmiske i form af gentagelse, variation og modsætning for i sidste ende at bygge en talekorsats op.

Rytmiske figurer er desuden oplagte elementer i klanglig/dynamiske kompositioner, og det rytmiske er en integreret del af melodiske kompositioner.

Melodisk komposition

En melodisk komposition kan være at sætte melodi til et strofisk digt, som eleverne evt. selv har lavet. Et sådant arbejde vil for nogle elever være mest oplagt at udføre vokalt. I så tilfælde må sangen optages, mens den huskes, så den kan blive fastholdt og evt. siden hen harmoniseret.

En anden måde at komponere på kan kaldes "puslespilskomposition". Man har et antal givne motiver, som man kan vælge imellem og sammensætte til en melodi, hvis omfang evt. også er fastlagt.

Endelig kan kompositionsarbejdet foregå ud fra et bestemt tonemateriale, fx en skala. Der kan stilles krav om, at det sker over et givet akkordforløb, eller man kan fastlægge taktart, varighed og sluttone.

Komposition på computer

Computeren er et oplagt værktøj, når man skal arbejde og eksperimentere med komposition og manipulation af musikkens elementer. Man kan fx pusle givne motiver sammen til en musikalsk form eller opbygge et melodisk forløb, og når et forslag foreligger, kan det afspilles eller udskrives eller eventuelt gennemgå endnu en redigeringsfase.

I forbindelse med opgaver og øvelser i at komponere melodier kan valgte afgrænsninger forholdsvis nemt lægges ind i et relevant program, hvorefter eleverne på skærmen sætter musikken sammen og retter den til.

Når der komponeres, er det hensigtsmæssigt, at eleverne arbejder parvis eller individuelt, så alle får mulighed for at arbejde med den støtte, computeren kan give i den skabende proces.

Det bør tilstræbes, at arbejde ved computeren foregår i koncentrerede forløb eller moduler. Det færdige arbejde skal naturligvis præsenteres for de øvrige elever og diskuteres.

Arrangement

Ved arrangement vil de fleste umiddelbart forstå, at en melodi ikklædes akkorder, basgang, modstemmer og instrumentation, evt. også med forspil, toneartsændring, efterspil m.m.

Man kan meget langt foretage sig noget tilsvarende i undervisningen. Allerede i skolestarten kan eleverne i en sang vers for vers tage stilling til spørgsmål som:

- Skal det være med eller uden akkompagnement og i givet fald på hvilke instrumenter?
- Skal tonearten ændres fra forrige vers?
- Hvordan skal tempoet være?
- Hvilken lydstyrke skal det have eller hvilken dynamik?
- Skal der synges solo eller tutti?
- Skal der indføres ekstra vers, fx instrumentalvers, nynnevers?
- Hvilken slags klang skal vi forsøge at synge med?

Tilsvarende spørgsmål kan siden hen overvejes i forhold til stroferne i melodier med et repetitivt formforløb så som gentagelse/variation/modsætning. Og spørgsmålene kan udvides med:

- Skal ens strofer arrangeres ens?
- Og hvad med de tilsvarende strofer i næste vers?

Ved sammenspilssatser kan man gøre sig overvejelser om, hvordan der eventuelt skal veksles mellem instrumentalvers og vokalvers, hvorvidt der skal være forspil, mellemspil og efterspil, hvilke instrumenter der skal bruges undervejs, hvorvidt der skal indlægges en improvisation osv.

Musikforståelse

Musiklytning

Når børn begynder i skolen, har de fleste et overvejende passivt konsumerende forhold til musik. Til gengæld er de forholdsvis fordomsfrie i deres vurdering af musik. De accepterer gerne musik, som ikke alle på forhånd er fortrolige med, men den mediebarne populærmusik fungerer som en vigtig del af elevernes musikalske beredskab, og det må man i musikundervisningen tage i betragtning, når man bestræber sig på at udvide deres musikalske univers.

Med henblik på at bevare en musikalsk åbenhed og opnå indblik i forskellige sider af vor musikalske kultur præsenteres eleverne regelmæssigt for musik af forskellig art med vægt på den vesterlandske musikkultur, fx klassisk, jazz, rock, latinamerikansk musik og folkemusik og siden hen også musik fra kulturer uden for den vestlige verden.

I enhver form for fælles musikudøvelse er det en forudsætning, at man lytter til hinanden. Det drejer sig ikke blot om at holde tempo og synge og spille rent, men også om nuancer som klangbalance og tekstforståelighed.

Eleverne må lære en terminologi, som sætter dem i stand til tale sammen om musikken, og de skal motiveres til at prøve at udtrykke og begrunde deres holdninger til musik inden for forskellige stilarter, ligesom de skal lære at lytte til og forstå hinandens synspunkter.

Elevernes evne til at lytte skærpes også gennem samtale, fx når de sammenholder to stykker musik og finder ligheder og forskelle, når de leder efter temaer, sekvenser eller klangvirkninger, eller når de diskuterer de associationer, musikken giver. Lytningen kan yderligere styrkes ved, at associationerne synliggøres i billeder eller bevægelse eller evt. omsættes i fortælling.

Professionelle koncerter

De fleste elevers musikoplevelse har baggrund i de mange elektroniske medier. Koncerter med professionelle musikere kan tilføre musikoplevelsen nuancer og bredde, og derfor bør alle elever have mulighed for at opleve sådanne koncerter.

Den mediebarne musik er af raffineret teknisk kvalitet. Derfor er det vigtigt, at den levende musik præsenteres på et højt professionelt niveau og med et alsidigt repertoire. Det er ligeledes af stor betydning, at den pædagogiske ramme er nøje tilpasset elevernes alderstrin og forudsætninger, og at koncerterne forberedes, gennemføres og efterbehandles på en pædagogisk hensigtsmæssig måde.

Musiklære

Undervisningen i musiklære omhandler musikkens forskellige elementer og aspekter, så eleverne får et fælles sprog i deres fælles arbejde med musik.

For at gøre musiklæren så konkret som muligt bør undervisningen altid foregå i forbindelse med en musikalsk oplevelse – enten elevernes egen musikudøvelse, en skolekoncert eller indspillet musik.

Musikkens lyde

Skærpelse af elevernes bevidsthed om de musikalske lyde er et vigtigt led i træning af musikalsk gehør, musikalsk forestilling og koncentrationsevne. Derfor må arbejdet med lydstyrke, lydlængde, tonehøjde og klangfarve stå centralt i den tidlige musikundervisning.

I forbindelse med lydstyrke arbejdes der med begreberne kraftig/svag, og man kan eventuelt indføre fagudtrykkene forte/piano. Ud over en fast lydstyrke kan den enkelte tone have et lydstyrkeforløb, ligesom en tonerække kan have en dynamik med et stigende eller faldende styrkeforløb. Terminologien kraftigere/svagere foretrækkes i begyndelsen, mens crescendo/diminuendo kan indføres sidenhen.

Elevernes erkendelse af forskellige, faste lydstyrker eller lydstyrkeforløb kan ske gennem bevægelseslege til musik med varierende lydstyrke, ved brug af stemmen samt i dramatiserende sammenhænge, hvor eleverne udtrykker forskellige figurer eller stemninger. Det kan også foregå ved, at klassen synger en sang eller siger en remse flere gange med forskellig lydstyrke og dynamik. Instrumenter kan inddrages i dette arbejde på tilsvarende måde.

Med hensyn til lydlængde arbejdes der med såvel toners varighed som instrumenters udklangstid. Dette sidstnævnte opleves intenst af eleverne, når de skal bevæge sig til lyden, så længe de kan høre den, og når de med samme slags bevægelse skal fylde forskellige udklangstider ud.

På lignende måde kan man arbejde med modsætningen korte toner/lange toner såvel kropsligt som vokalt og instrumentalt evt. ud fra modsætninger som fx flittig/doven, bæk/flod, fodboldtransmission/slowmotion-gentagelse.

Tonehøjde er knyttet til begreberne høj-dyb og opad-nedad, som er rumlige begreber. Derfor er det oplagt at introducere og illustrere begreberne gennem lege, hvor fx lærerens spil i forskellige tonehøjder styrer elevernes bevægelser i forskellige niveauer. Desuden kan begreberne konkretiseres

ved hjælp af stavspillene, idet klangstavenes forskel i længde modsvarer forskellen i tonehøjde, ligesom de fleste former for notation understøtter begrebsdannelsen.

Lydes og instrumenters klangfarve kan man arbejde med at skelne og karakterisere ved fx at tage udgangspunkt i lydildens materiale (metal, træ, skind mv.), i de associationer, de giver (lys, mørk, hul), og i lydefterligninger m.m.

Puls og rytme

Det er meget vigtigt, at eleverne får en sikker pulsforfømmelse. Udgangspunktet for arbejdet med den rytmiske puls er dels kroppens gentagne bevægelser i gang og løb og dels håndklap, tramp o.l. Derfor er fx pulsklap til klassens fællessang og sanglege med rytmisk fastlagte bevægelser gode til etableringen af en fælles pulsforfømmelse. Det er af allerstørste betydning for hele musikundervisningens succes, at dette arbejde prioriteres højt, da den fælles musikudfømmelse som oftest baseres på en fælles puls.

Der arbejdes desuden med at følge en puls i sang, sammenspil og bevægelse, når der tælles for, når der dirigeres, og når musikken blot klinger.

Som et væsentligt element i arbejdet med rytmiske figurer inddrages ordenes og sprogets rytme, så den rytmiske figur får tekst på. Herigennem styrkes elevernes sproglige udvikling samt deres erkendelse, udfømmelse og fastholdelse af rytmiske figurer, der ikke følger melodirytmen.

Melodik

Når man synger, er den melodiske side af det musikalske forløb meget væsentlig. Det gælder imidlertid ikke alene vokalmusik, men også hovedparten af instrumentalmusikken i den vestlige musikkultur.

I musikkens melodiske forløb er ofte indlejret udtryk og betydning, stemning og fømmelse, som rækker ud over det melodiske i teknisk og strukturel forstand og ind i det, vi vil kalde musikalsk udtryk og mening. Derfor kan man i undervisningen arbejde med den melodiske dimension på mange planer.

Melodiens byggesten er intervaller og intervalkombinationer. De sammensættes til melodiske formforløb af forskellig varighed og længde. De kan stå ved siden af hinanden som gentagelse eller variation, udvikle sig mod højdepunkt og vende tilbage til udgangspunktet. De kan forstås som spændingsforløb, hvor melodikurven kan stige eller falde og have sin begyndelse, midte og afslutning.

Dette kan understreges i det sanglige udtryk, men også bevidstgøres og artikuleres gennem kropsbevægelse eller nedfældes i grafisk notation som spændingskurver, der evt. kan være udgangspunkt for videre arbejde med det musikalske stof og udtryk.

Spændingskurver forstået som intensitetsforløb har som regel også en emotionel side, således at man ad denne vej kan komme tæt på dels musikkens iboende følelsesudtryk og dels de strukturelle træk ved musikken, som udtrykker stemning eller følelse i den ene eller anden retning: glæde/sorg, melankoli/ekstase, ømhed/fjendtlighed, stigende/faldende intensitet etc.

Denne indfaldsvinkel til arbejdet fører til erkendelsen af, at det melodiske spiller sammen med andre musikalske parametre som dynamik, tempo, klang, rytme, harmonik, og at det er helheden, der resulterer i musikalsk formoplevelse og til syvende og sidst giver musikken mening.

Harmonik

Den naturlige indfaldsvej til de harmoniske forhold i musikken er dur- og mol-treklange, således som de optræder i akkompagnementsfigurer til viser og sange. Populærmusikken har ofte en fast harmonisk puls med akkordskift i et overskueligt mønster. Derfor vil man i arbejdet med sådan musik have et godt udgangspunkt for at bevidstgøre eleverne om akkordskift, klangforskellen på dur- og mol-treklange, konsonans/dissonans mv. Arbejdet med treklange kan understøttes af akkordspil på strengeinstrumenter, stavspil og tangentinstrumenter.

Notation og visualisering

Visualisering af musik og musikalske fænomener tjener to hovedformål. For det første er visualisering et vigtigt hjælpemiddel i udviklingen af elevernes musikalske erkendelse. For det andet er visualisering dels i form af noder, dels i andre former, en stor støtte for musikudøvelsen. I løbet af den obligatoriske musikundervisning vil det være naturligt, at eleverne stifter bekendtskab med det almindelige nodesystem og lærer at bruge det i et vist omfang. Der arbejdes kun undtagelsesvis med egentlig nodelæsningsfærdighed, men det tilstræbes, at eleverne bliver i stand til at bruge et nodebillede som støtte for sanglige, instrumentale, analytiske og kompositoriske aktiviteter.

Andre former for notation kan i forskellige sammenhænge overvejes. For eksempel kan melodikurver – skitse-mæssig fremstilling af melodibevegelse – anvendes i forbindelse med bevidstgørelse af tonehøjde og tonelængde. Eleverne vil selv kunne notere i melodikurver.

Trappenotation viser på en overskuelig måde såvel tonehøjde som tonelængde. Over for eleverne er den bedst egnet til aflæsning og ikke som deres egen notationsform. Som spilleforlæg er dens anvendelse begrænset til meget enkle forløb.

Tidsakse og grafisk notation er en anden notationsform, som er anvendelig, når man bevæger sig mere eller mindre væk fra det diatoniske musikunivers, fx i forbindelse med klanglig/dynamisk komposition. De musikalske begivenheder kan indtegnes på tidsaksen på mange forskellige måder.

Solmisation er en visualiseringsform, som består af fastlagte håndtegn. Når eleverne laver håndtegn og synger til, får de en visuel og kinæstetisk oplevelse af intervallers retning og størrelse og skalatrinnenes relative sammenhæng. Dette kan danne indfaldsvinkel til både flerstemmig sang og nodelære.

Instrumentkendskab

Undervisningen i instrumentkendskab baserer sig på, at musikinstrumenter er konstrueret på meget forskellig måde, at deres lyd dannes forskelligt, samt at spille teknik og klang er forskellig.

Det er helt naturligt, at musiklokalets instrumenter er udgangspunkt for denne del af musikundervisningen. Arbejdet med dette instrumentarium giver et grundlæggende instrumentkendskab, som man kan drage nytte af i en bredere sammenhæng.

Med hensyn til de instrumenter, der ikke umiddelbart indgår i musikundervisningen, er der flere muligheder for at få dem præsenteret for eleverne. Er der elever i klassen, som spiller på instrumenter i fritiden, kan man dels benytte disse instrumenter i musikudøvelsen, dels lade de pågældende elever demonstrere dem for klassen. Man kan også få instrumenter præsenteret ved at lade musikskolens lærere og elever eller professionelle musikere medvirke i undervisningen.

Derudover kan man ved hjælp af indspillede musikeksempler i forskellige stilarter bevidstgøre eleverne om instrumenternes klang.

Musikorientering

På de yngre klassetrin præsenteres musik fra forskellige musikhistoriske perioder og genrer, og der suppleres med fortællinger om musikeksemplernes komponister eller om de musikere, der udfører musikken. Senere går undervisningen tættere på udvalgte musikhistoriske perioder og de markante musikpersonligheder på den tid. Det kan dreje sig om fx barokken, wienerklassikken eller romantikken; men det kan også være jazzens barndom eller rockmusik i 50'erne. Det tilstræbes, at eleverne får en fornemmelse af musikkens udvikling gennem tiderne frem til i dag. Også musikkens samfundsmæssige relation belyses og diskuteres i denne sammenhæng.

Undervisningen i musikorientering kan i nogen grad gennem samtale og perspektivering knytte an til det musikalske stof, som eleverne kender fra musikudøvelse. Anvendelse af film, video og tv kan være et udmærket bidrag til elevernes indblik i emnet.

Supplerende områder

Dans og bevægelse i musikundervisningen

Lyst og evne til at tilegne sig musik vokser hos mange børn, når de får mulighed for at give musikken et kropsligt udtryk. Musikoplevelsen bliver mere konkret, musikforståelsen styrkes, og musikudøvelsen stimuleres. Det skyldes, at elementer som hurtig-langsom, acceleration-deceleration, spænding-afspænding, rytme og puls alle er uløseligt knyttet til såvel dans og bevægelse som til musik.

Inddragelsen af bevægelse i musikundervisningen kan omfatte forskellige danseformer lige fra den fastlagte dans til den frie bevægelsesimprovisation. De fastlagte former giver eleverne tryghed og struktur, mens de friere former giver dem mulighed for at udtrykke en mere umiddelbar oplevelse af musikken.

Den musik, eleverne præsenteres for i musikundervisningen, skal være af forskellig karakter og oprindelse. Det vil betyde, at den valgte musik giver mulighed for forskellige typer af bevægelse, som fx længere, frit udviklende bevægelsesforløb af mere lyrisk og dramatisk karakter eller korte, repeterende og mere nøgterne mønstre.

Dans og bevægelse til musik tiltaler ofte især piger. Derfor bør undervisningen også indeholde bevægelsestyper og -former, som drenge kan identificere sig med, og som passer til deres motorik. Der kan for eksempel hentes inspiration i street dance.

Sanglege

Mange sanglege består af fastlagte dele, som alle deltager i, og som veksler med mere improvisatoriske afsnit, hvor en eller to elever sættes i centrum og evt. danser solo eller bestemmer, hvordan alle skal danse. Sanglegene tilgodeser i høj grad hver enkelt elevs motoriske formåen, men stimulerer også den fælles pulsforfølelse.

De gamle, traditionelle sanglege, der er folkeligt fælleseje, har en naturlig plads i undervisningen, men også de sanglege, der er opstået de seneste årtier, og som lever i børnenes leg, kan inddrages.

Sang og bevægelse

Sang og bevægelse virker befordrende på hinanden. Bevægelsen påvirker vejrtrækningen og kroppens muskler på en sådan måde, at eleven vil være tilbøjelig til at synge mere med – og på en sundere måde. Sangens tekst og hele stemning påvirker omvendt det kropslige udtryk. Ud over sanglege kan det derfor være udmærket, at eleverne også bevæger sig til sange fra det almindelige sangrepertoire, evt. blot ved at gå rundt i en kreds.

Selvkomponerede danse og bevægelsesimprovisation

Undervisningen bør omfatte danse og bevægelsesforløb, som eleverne selv skaber ud fra forskellige musikstykker. Sådanne selvkomponerede danse eller bevægelsesforløb er en slags visuel tolkning af musikken – en genskabelse i et helt andet, men dog nært beslægtet og konkret udtryksunivers. En

sådan transformering af musikken kræver elevernes aktive lytten, så deres erkendelse af musikkens stemning og af musikalske elementer som fx form, tempo, lydstyrke og klang åbnes.

Den bevægelsesmæssige visualisering af musikken giver desuden læreren en mulighed for at vurdere, i hvilken grad og på hvilken måde eleverne lytter sig ind i musikken.

Det behøver ikke altid være musikken, der er bestemmende for bevægelsen. Bevægelsen kan også styre musikken. For eksempel kan elever arbejde parvis, således at den ene gennem spontan dans inspirerer den andens spil på et instrument. Sådanne lege kan eventuelt føre frem mod egentlige direktionsøvelser.

Dramatisering

En særlig slags bevægelsesforløb, som mindre børn ikke klart skelner fra dansen, er dramatiseringen.

Dramatiseringer kan baseres på programmusik, men eleverne kan også tillægge andre musikstykker en historie, som dramatiseringen bygger på. Endelig kan en konkret historie være udgangspunkt for såvel dramatisering som valg af musik.

Dramatiseringer kan variere fra enkle forløb, hvor alle elever illuderer den samme figur eller ting til mere komplicerede forløb med en handling og mange roller. I disse former er dramatiseringen tæt på improvisatorisk dans.

I forbindelse med dramatiseringer – og dans og bevægelse i det hele taget – kan det være en idé at bruge forskellige enkle rekvisitter, som fx tørklæder, papirstimler, stofbaner, vimpler, hatte og masker. Sådanne rekvisitter får eleverne til at glemme sig selv, så kroppen kommer til friere udfoldelse i sine bevægelser. Samtidig fremhæves bevægelsens art eller karakter, eller elevernes forestilling om en forvandling støttes, så de lettere kan identificere sig med de ting eller personer, de skal illudere.

Danse fra forskellige kulturer

I folkeskolens musikundervisning har der gennem årene udviklet sig en tradition for at inddrage danske og udenlandske danse. Disse danse bør stadig indgå i undervisningen for at give eleverne indtryk af forskelligartede kulturtraditioner, bl.a. også den særlige form for musikalsk samvær, som kommer til udtryk omkring folkemusikken.

Ud over at give gode og sjove oplevelser fremhæver dansene, hvilken betydning den enkeltes indsats har for det fælles resultat, og de udvikler den fælles pulsformelse, som er så vigtig for al fælles musikalsk aktivitet. Endelig støtter de erkendelsen af musikkens formforløb.

Nogle udenlandske danse som fx afrikansk dans, samba, squaredance, hip hop og stomp kan med deres direkte appel til kroppen om at udfolde sig i dans være med til at udvikle og konsolidere rytmesansen. De udvikler kropsbevidstheden og kan dermed danne et godt udgangspunkt for selvkomponerede danse og bevægelsesimprovisationer.

Musik og computer

I musikundervisning kan computeren inddrages i forbindelse med mange sider af faget, og den tilbyder nogle muligheder, som ikke mindst er af betydning for det musikalsk skabende og eksperimenterende arbejde.

Disse muligheder omfatter bl.a.

- digital indspilning og optagelse, som kombinerer musikkens klingende form og en visuel repræsentation. Denne mulighed kan anvendes i forbindelse med analyse, redigering, manipulering og fremførelse af musikken
- arbejde med klangformer, som overskrider de grænser, akustiske, elektrisk forstærkede og elektroniske musikinstrumenter har
- internetbaseret søgning.

Computeren i det skabende musikalske arbejde

Computeren kan indgå i det skabende musikalske arbejde som et værktøj i forbindelse med improvisation og især komposition og arrangement. Den kan bruges til at fastholde og bearbejde musikalske idéer, som synges eller spilles. På den måde kan den danne bro fra improvisatorisk arbejde til enkel komposition. Computerens kobling mellem den klingende musik og forskellige grafiske måder at vise den på understøtter en intuitiv og eksperimentel arbejdsform, som ellers kan være vanskelig at etablere i musikundervisningen.

I det skabende arbejde kan der anvendes digitalt klangmateriale. Det kan bearbejdes og indgå som elementer i en komposition. Mulighederne for at udvikle og forme klang åbner nye aspekter i den skabende musikalske proces.

Computeren i musikudøvelsen

Digitalteknologien kan anvendes som klangkilde, "instrument". Der kan i den forbindelse arbejdes med digitale og digitaliserede lydkilder og produktion af sådanne samt med klangformning og lydbehandling. Disse teknikker er til dels en forudsætning for at inddrage et antal nyere stilarter i undervisningen.

Teknologien kan også anvendes som digital optageteknik, som "båndoptager". Digital optagelse og mix kan på den ene side ske med henblik på fx cd-produktion eller multimedieproduktion, men kan også bruges i forbindelse med korrektion og udvikling af et musikalsk forløb.

Computeren i arbejdet med musikforståelse

Computeren kan inddrages i arbejdet med musiklytning, ved at musikken, der lyttes til, visualiseres i form af fx noder, dynamiske kurver og klangbilleder. Når der skabes sammenhæng mellem notation og den klingende musik, tydeliggøres formforløb og musikalske elementer som klangfarve, motiver og dynamik samt musikalske karakteristika. På den måde kan man tilegne sig en bredere forståelse af stilmæssige træk i musikken, samtidig med at man bevarer den mere umiddelbare oplevelse af det musikalske udtryk.

Internettet kan anvendes til at finde klangligt, skriftligt og billedligt materiale om musik i forskellige stilarter og udførelser.

Tosprogede elever og fagundervisning

I klasser med tosprogede elever må faglæreren tilrettelægge en undervisning, som skaber gode betingelser for tilegnelse af det faglige såvel som det fagsproglige stof. Tosprogede elever har, for manges vedkommende, kun fagundervisningen til at tilegne sig det faglige sprog i tale og skrift, herunder de førfaglige ord, og deres udgangspunkt på andetsproget er ofte utilstrækkeligt i forhold til, hvad der forudsættes i undervisningen og i fagtekster, og det får konsekvenser for deres faglige udvikling. Hvert fagområde har sit særlige sproglige register, dvs. den sprogbrug eller de sproglige mønstre, der gør sig gældende, når fagfolk bruger sproget, og som er bestemt af fagets genstandsområde og den funktion, faget har. Dette sproglige register kommer til udtryk i bl.a. teksters opbygning, arbejdsformer i klassen, mundtlige og skriftlige formuleringer og det fagspecifikke ordforråd. I musik kan det dreje sig om indholdet i sangtekster og terminologien inden for musik, som sætter eleverne i stand til tale sammen om musikken.

Evaluering

I forbindelse med undervisningens planlægning og tilrettelæggelse må man overveje, hvordan det kan sandsynliggøres, at de mål, man har sat for undervisningen, er opfyldt. I betragtning af fagets samlede tidsramme kan en tæt evaluering af den enkelte elev være vanskelig, og en bredere evaluering bør så vidt muligt foregå som en integreret del af den fortløbende undervisning.

Der findes mange måder at evaluere på, som kan anvendes bredt i skolens arbejde; men en helt oplagt evalueringsform for musik er koncerten, hvor musikalsk lytten, musikalsk samarbejde, klangbalance samt vokale og instrumentale færdigheder evalueres. Da eleverne ved en koncert ofte løser forskellige sider af en fælles opgave – og måske med forskellige individuelle mål – kan de parametre, der evalueres, variere fra elev til elev.

Lyd- eller videooptagelser af en bestemt del af musikundervisningen er også interessante. I første omgang er de en dokumentation af, hvad eleverne kan inden for det pågældende område på et givet tidspunkt. Men laver man sådanne optagelser med jævne mellemrum, kan de også bruges i

forbindelse med evaluering af undervisningen. Optagelserne vil kunne sammenholdes, og man får synliggjort, i hvilket omfang forskellige sider af elevernes musikalitet har udviklet sig.

Elevproducerede lydfiler kan i musikundervisningen i vid udstrækning betragtes som en parallel til det talte sprogs skriftlighed. Blandt andet er filerne på samme måde velegnede at bruge i forbindelse med evaluering. Da lydfilerne som oftest er lavet af en enkelt elev eller to i fællesskab, kan denne evaluering komme tæt på den enkelte elevs forståelse af en række af musikkens elementer og nogle sider af vedkommendes skabende musikalske evner og således danne udgangspunkt for en differentiering af den efterfølgende undervisning.

Som i alle andre fag er lærerens notater på baggrund af iagttagelser og samtaler med eleverne en meget anvendelig evalueringsform.

Eleverne bør i vidt omfang inddrages i evalueringen, så de kan forholde sig meningsfuldt til den udvikling, der finder sted.

Tværgående emner og problemstillinger

Som lærer må man i forbindelse med fagsamarbejde gøre sig musikkens rolle klart og overveje, hvad den har at byde på dels i forhold til emnet eller problemstillingen, dels i forhold til de fastsatte mål. Kan musikken blot indgå som inspiration og fællesskabsfremmende islæt, eller har den mulighed for at bidrage til belysning af emnet eller indgå i et produkt? Er der måske sider af musikundervisningen, der kan få en bedre behandling i et tværfagligt undervisningsforløb end i den fagdelte undervisning?

Det musikalske udtryk har tydelige relationer til de øvrige praktisk musiske fag og danskfaget. Det viser sig ved, at udtryksformerne tonesprog, talesprog, skriftsprog, billedsprog og kropssprog gerne uddyber og belyser hinanden og skaber nye udtryk, ofte i form af forskellige dramatiske udtryk. Det er oplagt at arbejde med musical eller videoptagelser med underlægningsmusik. At finde frem til musik, der karakteriserer fx eventyrfigurer eller livsstil, at skrive en digtsamling med egne melodier og illustrationer eller at omsætte et musikstykke til billeder og drama kan være idéer til faglige samarbejdsrelationer.

Musikhistorie har forbindelse til humanistiske fag som historie og kristendomskundskab via kulturhistorien og kirkehistorien. Det vil være nærliggende også at inddrage kunsthistorien og billedmediet samt arkitekturen og tøjmoden i et fagsamarbejde. Derved understreges det, at musikken er en del af en bestemt tid med dens politiske og religiøse holdninger og dens kunstneriske udtryk. Et sådant fagsamarbejde kunne fx dreje sig om emnet "Middelalder" eller "Barok".

Områder som nodelære og instrumentlære kan være relevante i samarbejde med de naturvidenskabelige fag, hvis der fx sættes fokus på begreber som brøker, tid, lyd, rum og form. Man kan inddrage nodeskriften, der dels har et rytmisk system med taktarter, takter og nodelængder, der beskriver musikkens betoninger og tidsmæssige udvikling, og dels har et tonalt system med linjer, nøgler og tonehøjder, der beskriver udviklingen i melodi og samklang. Desuden kan man arbejde med, hvilken betydning instrumenters lyd dannelse, form, størrelse og materiale har for deres forskellige lyd og

klang. Arbejde med nodeskrivningsprogrammer på computer samt fremstilling af instrumenter og elektroniske lydgivere vil være oplagte muligheder i sådanne sammenhænge.

Musik kan også indgå i samarbejde med andre fag, fx gennem sangen, hvor tonesprog og talesprog møder hinanden. I samarbejde med dansk og fremmedsprog kan der laves tekster til melodier eller omvendt. Sange kan bruges til at anskueliggøre historiske situationer og perspektivere oplevelsen af bibelske og religiøse hændelsesforløb, mens historiske og bibelhistoriske dramaer kan skildres og fortolkes musikalsk, fx i små musicals.

Musik i andre sammenhænge

Musik i skolens hverdag

Musik bør være en integreret del af skolens hverdag og ikke noget, som kun opleves i musiklokalet.

Gennem sangen kan skolen opbygge et fællesskab og et tilhørsforhold på tværs af aldersgrupper. Eleverne bør jævnligt samles med lærerne og opleve glæden ved at synge, fx i form af morgensang eller på anden måde. Sangen bør ligeledes være et samlende midtpunkt, når elever, lærere og forældre mødes.

Skolen kan også integrere musikken i skolehverdagen, ved at klasser, valghold, kor og orkestre får lejlighed til at fremføre de ting, som de har indøvet og lært. Dette kan ske internt bl.a. ved elevsamlinger og møder med forældre, men også uden for skolen ved at optræde for andre grupper af mennesker som fx foreninger og institutioner.

Musik som valgfag

Der gives på skolerne mulighed for at oprette musik under ordningen om valgfag. Undervisningsvejledningen for valgfaget i musik ligger efter linklisten for det obligatoriske forløb i musik.

Frivillig musikundervisning

Der er en mangeårig tradition for, at en skole har et kor. Denne undervisning finder sted i henhold til folkeskolelovens § 3, stk. 3, som giver skolen mulighed for at tilbyde eleverne undervisning i fritiden. Alt efter skolens størrelse kan man tilbyde kor for forskellige aldersgrupper. Ved en sådan opdeling får elevernes musikalitet og stemmer gode udviklingsmuligheder, og det bliver lettere at udvælge et repertoire, som eleverne finder interessant.

Herudover kan skolen efter samme regler tilbyde sammenspil i ensembler, hvor eleverne fx spiller på blokfløjte, guitar, blæseinstrumenter og/eller almindelige skoleinstrumenter. S sammenspillet bør være det centrale, mens en egentlig instrumentalundervisning hører hjemme på musikskolen. På

den anden side bør den viden og kunnen, som en del elever har erhvervet i musikskolen, udnyttes til fordel for både den frivillige og den obligatoriske undervisning.

Arbejdet med skolekor og -orkestre bør foregå på en måde, så fremførelser ofte kan ske i fællesskab. Med kor og sammenspilsgrupper står en skole godt rustet – ikke mindst ved festlige lejligheder.

Der kan derudover bygges traditioner op, der omfatter mere end en enkelt skole, fx ved at afholde kommunale kor- og orkesterdage, hvor elever på forskellige niveauer samles til større projekter, gerne i samarbejde med musikskole, orkester-, sang- og musikforeninger, forældre m.m. Der kan desuden tilbydes musiklejrskoler, hvor klasser, kor, valghold, orkestre mv. mødes til fælles musikalsk samvær.

Samarbejde med musikskolen

Et samarbejde mellem folkeskolen og musikskolen er af væsentlig betydning. Musikskolen er forpligtet af musikloven til at samarbejde med folkeskolen, og det må derfor være naturligt, at folkeskolen går positivt ind i et sådant samarbejde.

Samarbejdet kan udmøntes i praktiske aktiviteter som fx kommunale spilsammen-dage, teater- og dramavirksomhed, fælles koncerter, koncerter med musikskolelærere osv. Desuden kan man overveje gæstelærerordninger begge veje i forbindelse med undervisningsforløb eller projekter, hvor de to lærerkulturer hver har deres forcer.

Det er også en vigtig side af samarbejdet, at lærerne i begge skoleformer er bevidste om, at undervisningen de to steder har hver deres sigte og derfor ikke i særlig høj grad skal overlappes hinanden, men først og fremmest supplere hinanden.

For at fremme et godt samarbejde kan det være en god idé, at en af lærerne i hver enkelt folkeskole får en kontaktlærerfunktion i forhold til musikskolen. Endvidere kan etablering af et kommunalt musikundervisningsråd med repræsentanter for alle musikundervisende organisationer i kommunen bidrage til, at samarbejdet bliver bredere end blot folkeskole og musikskole og også omfatter bl.a. gymnasium, kirke og fritidshjem.

Linksamling

Fra Undervisningsministeriet:

- Evalueringportalen
http://www.evaluering.uvm.dk/templates/velkomst_layout.jsf

Her findes 27 evalueringsværktøjer lige til at bruge og inspiration til evaluering i undervisningsforløb i alle folkeskolens fag. Der kan hentes 13

artikler om evaluering i musik. Klik først på Lærere og ledere i menubjælken øverst og derefter på menupunktet Evaluering i fagene og derefter på faget Musik under Fag. Endvidere kan der læses om elevplaner.

KIF Kvalitet – Inspiration – Faglighed

http://kif.emu.dk/public_browse.do?inodeid=812

KIF- værktøjet er et tilbud til dem, der ønsker at bringe nye metoder til kvalitetsudvikling ind i den daglige undervisningspraksis.

Fra Kulturministeriet:

- Kunstrådets huskunstnerordning
<http://www.kunst.dk/kunstraadet/boern-unge-kunst/huskunstnerordningen/>
Kunstrådets huskunstnerordning skal fremme børn og unges møde med den professionelle kunst. Her kan fås tilskud til kunstnerbesøg på skolerne og til ansættelse af huskunstnere, der kan formidle kunst til børn og unge.
- Børnekulturens Netværk
<http://www.boernekultur.dk/>
Børnekulturens Netværk er kulturministerens og Kulturministeriets rådgivende organ for børnekultur.
- Børnekulturportalen
<http://www.boernogkultur.dk/>
Børnekulturportalen er den elektroniske indgang til børnekulturen i hele Danmark. Den henvender sig til professionelle, der arbejder med børnekultur, og til alle, der interesserer sig for området.
- Kulturkanon
<http://kulturkanon.kum.dk/>
Her fra denne hjemmeside kan du udforske alle værkerne fra kulturkanonen og hente inspiration til undervisningsforløb med emner fra kulturkanonen.
- Kulturkanon i undervisningen
<http://uvm.gonesurfing.dk/flora/flora.asp?page=20037>
Her kan hentes undervisningsforløb i tilknytning til kulturkanonen for musik.

Copyright/Ophavsret:

- Om musik og ophavsret
<http://www.kum.dk/sw81214.asp>
Her kan bogen "Hvem ejer musikken?" hentes.
- Tegneserieguide om ophavsretten
http://www.kum.dk/graphics/kum/downloads/Publikationer/Ophavsret_miniguide.pdf
Kulturministeriets mini-guide om ophavsret. Tegneserieguiden kan downloades her i pdf-format. Den er let læselig og egnet bl.a. for eleverne i grundskolen.

Sikkerhed og arbejdsmiljø:

- Når klokken ringer – Branchevejledning om risikomomenter i undervisningen
http://www.arbejdsmiljoweb.dk/Din_arbejdsplads/Undervisning/Materiale_undervisning/Naar_klokken_ringer.aspx Håndbogen kan hentes her. Arbejdsmiljøhåndbog, der samler alle kendte arbejdsmiljøregler inden for grundskoleområdet, og som samtidig giver råd og vink om den mest hensigtsmæssige indretning af undervisningen og undervisningsfaciliteterne, og på side 98-104 kan der læses om faget Musik.

Undervisningsmaterialer:

- Undervisningsportalen EMU – Lærere i grundskolen musik
<http://www.emu.dk/gsk/fag/mus/index.html>
Her kan hentes ideer og inspiration til musikundervisningen.
- Undervisningsportalen EMU – elevunivers for elever i 4.-6. klasse i musik
<http://www.emu.dk/elever4-6/fag/mus/index.html>
Et univers, hvor eleverne kan arbejde selvstændigt. Her findes også tips til, hvorledes temasiderne kan inddrages i forskellige undervisningsforløb.
- e-museum
http://e-museum.emu.dk/museum/public_index.do
e-museum er oprettet af Undervisningsministeriet og Kulturministeriet. Her kan du søge eller klikke dig frem til materialer på museer og science centre.

- Skoven i skolen – undervisningsmateriale
<http://www.skoveniskolen.dk/default.asp?m=18&a=0>
Siden indeholder undervisningsforløb til grundskoleområdet i musik. Vælg klassetrin, fag (musik) og årstid.
- Skoletjenesten – om Film – Musik – Teater – Dans
<http://www.skoletjenesten.dk/Folkeskole/Kunst-Arkitektur-Design/index.html>. Læs her om de tilbud, Skoletjenesten kan tilbyde til undervisningen.

Faglige foreninger:

- Folkeskolens Musiklærerforening
<http://www.musiklaererforeningen.dk/index.php>
- Levende Musik i Skolen
<http://www.lms.dk/>
Arrangerer bl.a. skolekoncerter og undervisningsmaterialer til disse.